

DE BRIEF VAN VESALIUS AAN JOHANNES GAST (1546)

P. Boeynaems

Een weinig gekende brief van Andreas Vesalius is de brief geschreven aan zijn vriend Johannes Gast, deken van de Sint Maartenskerk te Basel. Hij werd verzonden uit Regensburg, ondertekend op 1 augustus, maar vermeldt geen jaar. Deze eigenhandige brief bevindt zich thans in het Staatsarchief te Zürich (E II 341 fol. 3421). Hij is onbekend gebleven aan Roth die nochtans een goede speurdersneus had (1).

In 1915 gaf Friedrich Rudolf er voor het eerst een vrije Duitse vertaling van (2) maar dateerde foutief de brief in het jaar 1542. Daardoor vergist hij zich ook over de inhoud van de brief, waarin Vesalius aan Johannes Gast vraagt er bij de drukker op aan te dringen dat het manuscript dat hem werd toegezonden spoedig zou worden gedrukt. Ten onrechte meent Friedrich Rudolf dat het hier gaat om de tekst van de « Fabrica ». G. Wolf-Heidegger heeft achteraf de datum geplaatst in 1546 (3). Alleen reeds de plaats van verzending volstaat om de brief juist te dateren.

Johannes Gast, aan wie de brief is gericht, en Vesalius waren dikke vrienden. Uit de correspondentie die Gast heeft nagelaten weten we dat, toen Vesalius in het eerste halfjaar van 1543 te Basel verbleef om er de druk van de « Fabrica » na te gaan, de twee vrienden met elkaar regelmatig omgang hadden en dat ook Gast met belangstelling de uitgave van de « Fabrica » in de drukkerij van Oporinus op de voet volgde. Het is ook J. Gast die ons het verhaal geeft van de moordenaar die te Basel werd gehalsrecht en waarvan Vesalius de sekte deed en het, nog steeds te Basel bewaarde, skelet prepareerde. (4) Het hoeft dan niet te verwonderen dat voor de uitgave van een nieuw boek Vesalius die te Regensburg verbleef zich tot zijn vriend te Basel wendt en zijn medewerking inroept om Oporinus op de hielen te zitten.

-
- (1) Ook O'Malley in zijn recente **Andreas Vesalius of Brussels**. University of California Press, 1964, geeft in een voetnota er maar enkele fragmenten van in een Engelse vertaling.
  - (2) Friedrich Rudolf. **Ein Erinnerungsblatt an Andreas Vesalius**. Basler Jahrbuch 1943, 113-121.
  - (3) G. Wolf-Heidegger. **Andreas Vesalius**, in *Beiträge zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik in Basel*, 1959.
  - (4) Friedrich Rudolf o. c.

Ziehier dan de brief die Vesalius aan Johannes Gast verzond: (5)

Maximo theologo et amico suo carissimo D. Joanni Gastio. Basileae.

S. Nisi male tutum esse arbitrarer, aliquid de bellis istis utrimque magnis apparatibus institutis, scribere, tecummi D Gastii iocarer, quin Basileam aliquando obsessuri, te meum captivum peterent. Utcumque sit, Dii faxint ut hi Germaniae tumultus citra summas utrimque clades sopiantur. Mitto ad Oporinum nugas quasdam meas, quas velim ocyus imprimi, in elegantissima forma. rogo ut Oporinum monere velis, ut optima charta in folio eas imprimat cum maximis marginibus. ego sumptum feram; et interim formæ illi legendæ erunt succinctiores et compositorum opera lenior. Nam quo magis liber excrescet, eo mihi futurus est gratior. Scio vos risuros hanc meam petulantiam, tamen cupio ut illam potius augeatis. nihil enim est impræsentia quo me magis oblectare possent, quam augusta editione. Utinam ad novam meorum librorum editionem aliquid occurreret, quo illa ornatior reddi posset. Interim vale et si me amas, Oporinum ne meum scriptum diu, ut solet, in arca reclusum servet, urgeto. Si quid interim sit, in quo te gratificare possum, fac mea omnia tua esse putes. Et vetulis vestris ex me salutem dicito, cum quibus magis nunc luberet iocari, quam quum mihi officina res erat. Ratisbonæ
Calendis Augusti

Tuus dum sum Andreas
Vesalius

Aan de uitstekende theoloog en beste vriend dhr. Johannes Gast te Bazel.

Groetenis.

Zo ik het niet te gewaagd vond iets over die oorlogen te schrijven die aan weerszijden met groot vertoon zijn ingezet, ik zou er met u, mijn heer Gast, wat gekheid over maken en vragen wanneer eens Basel zou worden belegerd, men U als mijn gevangene zou gaan opzoeken. Wat er van zij, de goden geven dat dit krijgsgekletter in Duitsland luwe zonder al te grote schade voor beide partijen. Naar Oporinus zend ik enkele mijner beuzelarijen die ik spoedig en in keurige vorm gedrukt wil hebben. Ik verzoek er u om bij Oporinus aan te dringen dat hij ze drukke op het beste papier, in folio en met grote

(5) E. P. Van Ommeslaeghe ben ik ten zeerste erkentelijk voor de verleende hulp bij de transcriptie en de vertaling van de brief.

randen. Ik sta in voor de kosten. Daardoor zal de druk voor de lezer overzichtelijker zijn en het werk voor de zettters gemakkelijker. Want hoe groter het boek wordt, hoe meer vreugde ik er zal aan hebben. Ik weet dat gij om mijn enthousiasme zult lachen, maar toch verlang ik dat gij dit enthousiasme nog groter zoudt maken. Waarlijk : er is niets waar men mij groter plezier kan mee doen, dan met een mooie uitgave. Kon er bij de nieuwe uitgave van mijn boeken iets gevonden worden wat ze nog mooier kon maken.

Inmiddels vaarwel en indien u mij lief hebt, dring er bij Oporinus op aan dat hij niet, zoals zijn gewoonte is, mijn handschrift te lang in de kast late liggen. Zo er inmiddels iets is waarmee ik u plezier kan doen, beschouw al het mijne als het uwe.

Breng ook mijn groeten over aan uwe oudjes, met wie ik nu meer lust voel om gezellig te praten dan destijds, toen ik met drukkerij-zaken bezig was. Regensburg de 1ste augustus.

Geheel de uwe, Andreas
Vesalius

Zonder twijfel zijn de kleine pennevruchten waarvan sprake in de brief aan Johannes Gast niet de tekst van de « Fabrica » zoals Friedrich Rudolf meende, maar de tekst van de Epistola Chynæ die Vesalius te Regensburg op 13 juni 1546 ondertekende en die in oktober van datzelfde jaar te Basel bij Oporinus van de pers kwam. Tussen die twee data, nml. op 1 augustus, schrijft Vesalius dan zijn brief aan Johannes Gast.

De Epistola Chynæ was gericht aan de Mechelse geneesheer Joachim Roelants en bevat naast enkele beschouwingen over de kina-wortel, waarmede Vesalius niet hoog opliep, een anatomische verhandeling en enkele scherpe bewoordingen aan het adres van Sylvius, Vesalius' vroegere leermeester te Parijs. Er is enige onzekerheid ontstaan of Andreas Vesalius dan wel zijn broer Frans Vesalius, die op dat ogenblik te Ferrara medicijnen studeerde, de brief over de kina-wortel heeft laten verschijnen. Die onzekerheid vindt zijn oorzaak in de opdracht die Frans Vesalius in het boek plaatste en die gericht is aan Cosimo de Medici, de jonge hertog van Toscane, en waarin gezegd wordt :

« Niet lang geleden kwam hier een jonge man met name Jacobus Scepperus (De Schepper studeren... Onder andere zaken toonde hij mij een brief door mijn broeder Andreas geschreven... hij vertelde mij dat hij deze brief had overgeschreven van het origineel... en hij zei mij dat kopijen ervan in het bezit waren van verschillende Nederlanders die, gelijk hij, van mening waren dat hij het uitgeven waard was en voor iedereen beschikbaar gesteld. Daar veschillende personen hier deze gedachte

bijdragen nadat zij hem gezien hadden, vroeg ik dadelijk aan Scepperus mij een kopij te maken van mijn broeders' brief, zodat ik hem zo spoedig mogelijk kon zenden naar Johannes Oporinus, een zorgzame en geleerde drukker... Ik hoopte aldus een ongewenste uitgave van de brief te voorkomen door een of ander gemeen en zorgeloos drukker die hem uitsluitend uit winstbejag zou uitgeven, en ik ben mij ten zeerste bewust van de genegenheid die er bestaat tussen Oporinus en mijn broeder en met welke zorg Oporinus steeds zijn werken heeft gedrukt... Ik ben niet in de gelegenheid geweest mijn broeder te raadplegen over de uitgave van deze brief, die naar ik meen een boek moet genoemd worden terwille van zijn lengte en de verscheidenheid van inhoud — daar hij bij het schrijven onvoorzien uitgroeide tot de grootte van een boek — behalve dat hij de vorm heeft van een brief... Ik hoop dat (mijn broeder) mijn ijverige pogingen zal goedkeuren en niet boos zal zijn omdat ik deze uitgave heb ondernomen met het doel andere vóór te zijn. (6)

De bezorgdheid van Frans voor zijn broeder Andreas lijkt te gemaakt om waar te zijn. Terecht zegt Lindeboom (7) :

« Indien de werkelijkheid zich zo zou hebben toegedragen, rijzen er verschillende vragen.

...waarom zou Frans Vesalius zo'n haast met de eigenhandige publikatie gemaakt hebben en niet eerst zijn broer daartoe hebben aangespoord ? Waarom zou Oporinus de kans lopen de goede verhouding met Vesalius te vertroebelen door buiten hem om te handelen ? Waarom is de brief door Frans juist aan Cosimo opgedragen, die Vesalius had moeten teleurstellen, doordat hij de benoeming tot anatoom te Pisa niet had kunnen aannemen ?

Neen, Vesalius, die zich reeds ééns van de briefvorm voor zulk een publikatie had bediend, heeft dit alles zelf zo bedisseld. De oorspronkelijke brief is m.i. niet naar Roelants gegaan, maar naar de drukker in Basel !

...Hij heeft aldus, zoals destijds meer geschiedde, zelf op de achtergrond willen blijven en de schijn willen vermijden, dat hij het eigener beweging in het publiek tegenover zijn oude leermeester Sylvius zou hebben opgenomen. Het verblijf aan het hof had hem al de nodige diplomatie geleerd ».

Totdaar deze beschouwingen van Lindeboom die ten zeerste gegrond lijken. De hierboven gepubliceerde brief van Vesalius aan Johannes Gast levert ten andere het bewijs dat Andreas Vesalius en niet Frans de tekst van de Epistola Chynæ zelf naar de drukker heeft gestuurd. Maar was het enkel uit bedachtzaamheid zich niet in het publiek tegenover Sylvius aan te stellen

---

(6) Naar de tekst in O'Malley o. c., p. 215.

(7) G. A. Lindeboom. **Andreas Vesalius**. Een schets van zijn leven en werken. Haarlem 1964, pp. 142-143.

dat Andreas het peterschap van de uitgave van de brief aan Joachim Roelants aan zijn broer Frans overliet? Andreas bezat niet enkel de nodige dosis diplomatie maar was niet van ijdelheid vrij. Het succes met de « Fabrica » zal daar niet vreemd aan geweest zijn. Na de monumentale uitgave van de « Fabrica » was de uitgave van de brief over de Chyna-wortel maar een magere prestatie. Vesalius dacht er zelf zo over en hij noemt de inhoud van de brief *nugæ* i.e. beuzelarijen. Is het niet mede daarom dat hij de verantwoordelijkheid van de uitgave, ten minste coram populo aan zijn broer Frans overliet?

De bezorgdheid over het typografisch uitzicht van het boek, de grootte van het formaat, de brede randen op de bladzijden, de goede hoedanigheid van het papier, de spoed die de drukker er moet achter zetten, de bereidheid persoonlijk de meerdere kosten te dragen, zijn o.i. zovele bewijzen dat Andreas en niet Frans groot belang hechtte aan het uitgeven van het boek over de Chyna-wortel. Hij stond er op dat het boek *in elegantissima forma* en met bekwame spoed van de pers zou komen.

Oporinus heeft zich goed van zijn taak gekweten en Vesalius' wensen nauwgezet uitgevoerd. Na het schrijven van 1 augustus aan Johannes Gast, verscheen het boek reeds in oktober, wat voor die tijd vrij snel was, het werd gedrukt op degelijk papier, in een semi-folio formaat en de witte randen rond de gedrukte tekst kregen een breedte van twee duim.

Dat Andreas Vesalius persoonlijk het manuscript van de brief over de Chyna-wortel naar de drukker heeft gezonden en dat hij groot belang hechtte aan de uitgave van die brief, kan na lezing van zijn schrijven aan Johannes Gast niet betwijfeld worden.

RESUME.

Dans la lettre envoyée de Ratisbonne à J. Gast, doyen de l'église Saint Martin à Bâle, Vésale prie son ami d'insister auprès de l'imprimeur Oporinus pour que celui-ci ne tarde pas à imprimer les quelques bagatelles qui ont été expédiées. Cette lettre doit être datée en l'année 1546 et les bagatelles dont il est question sont le manuscrit de l'Epistola Chynae, imprimée à Bâle la même année. Il en ressort que c'est André Vésale et non son frère François, comme communément admis, qui a pris l'initiative à cette impression. Vésale attachait une importance capitale à l'aspect typographiques des ses livres.